

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת יתרו תשע"ו

שבת וכיבוד אב ואם - הקשר בין הברואים לבורא

ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא" (חינוך, מצוה ל"ג). הרי, שאחד הטעמים למצות כיבוד הורים היא, כדי שישגוע ממנה להכיר גם את טובת האל-עמו, ומתוך כך יתחזק הקשר עמו - "ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא".

חוקי הטבע נבראו על ידי הבורא

כפי שאמרנו, השבת ניתנה לנו כדי שנרגיש שהעולם נברא ע"י בורא. התורה רצתה, שעל ידי שמירת השבת נקבע בלבנו את האמונה היסודית, שהעולם נברא ע"י בורא, ואינו קדמון². כך פירשו הראשונים (ע"י רמב"ם מו"נ ח"ב פל"א; רמב"ן שמות כ, ח; רבינו בחיי שם; חינוך מצוה ל"א ול"ב, ועוד).

אבל חוץ מענין זה, נראה שיש גם דבר נוסף שרצתה התורה לקבוע בלבנו ע"י מצוה זו, והוא - "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ" (שמות כ, ט). ששה ימים, ולא יותר. לחכמי הטבע יש הרי קושיה: איך יתכן שעולם מורכב כזה התפתח בששה ימים בלבד? והרי לפי חוקי הטבע נדרשים מליארדי שנים לתהליך כזה! אמנם קשה להבין את השאלה הזו, שהרי יש מֵאֲזַן לא יכול להתפתח גם במליארדי שנים, וא"כ מי שיכול לברוא יש מֵאֲזַן יכול גם לברוא יש מֵשֶׁשׁ בששה ימים - אבל יש כאלו שלא עושים את החשבון הזה, ושואלים: איך יתכן שעולם כזה התפתח בששה ימים בלבד? והרי זה מנוגד לחוקי הטבע! לפי חוקי הטבע, תהליך כזה אורך מליארדי שנים!

אבל הקב"ה הראה במצרים שהטבע לא עומד בפניו. אדרבה, הוא זה שחוקק את חוקי הטבע בששת ימי בראשית. למשל, כשהופכים כוס מים, המים יורדים למטה, ולא עולים למעלה. למה? - בגלל כח המשיכה. מתי התחיל כח המשיכה לפעול? כשה' אמר ביום השלישי "יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מְקוֹם אֶחָד" (בראשית א, ט), אז נקבע שהמים ירדו למטה ולא יעלו למעלה. הראיה, שעד אז היו המים "שטוחין על פני כל הארץ" (רש"י שם), ואפילו לאחר שה' אמר כבר "יִקְוּ הַמַּיִם", עדין הם לא ירדו מיד למטה, אלא "יַעֲלוּ הַיָּרֵדִים בְּקִעוֹת אֶל מְקוֹם זֶה וְסָדְּתָ לָהֶם" (תהלים קד, ח). הם עלו על ההרים ועל הגבעות כדי לקיים את מאמר ה' "יִקְוּ הַמַּיִם... אֶל מְקוֹם אֶחָד". רק אחר כך נוצר המצב המוכר לנו כיום, שהמים יורדים ואינם עולים. וכך גם שאר חוקי הטבע. הקב"ה הוא זה שברא וקבע אותם, וברצונו הוא מתעלם מהם, ופועל שלא על פי הכללים שקבע, כפי שראינו במצרים.

בריאת העולם - תהליך מהיר, או איטי?

והנה, בניגוד למה ששואלים הטיפשים, איך העולם נברא מהר כל כך, חז"ל שואלים דוקא שאלה הפוכה. חז"ל

שלשה מיני מצוות בעשרת הדברות

אנו קוראים השבוע את עשרת הדברות. את עשרת הדברות רגילים לחלק לשתי חטיבות: חמש דברות ראשונות - מצוות שבין אדם למקום, וחמש אחרונות - מצוות שבין אדם לחברו (ע"י רמב"ן שמות כ, יג). אבל חוץ מן החלוקה הזו, ניתן לחלק את עשרת הדברות באופן נוסף: שלש דברות ראשונות, שתים אמצעיות, וחמש אחרונות. שלש הדברות הראשונות - הן מצוות הנוגעות ליחסו של האדם אל הבורא: אמונה במציאות ה' וביחודו ("אנכי ה' אלקיך"), שלא לעבוד לזולתו ("לא יהיה"), ושלא לפגוע בכבודו בנשיאת שמו לשוא ("לא תשא"). חמש הדברות האחרונות - הן מצוות הנוגעות ליחסו של האדם אל הברואים: לא לפגוע בחיי הזולת ("לא תרצח"), לא באישותו ("לא תנאף"), ולא בהורו תו ["לא תגנב"] - בגונב נפשות הכתוב מדבר" (סנה' פו, א). אח"כ, שלא לפגוע באדם ע"י עדות שקר ("לא תענה"), ושלא לנסות להשתלט על רכושו ע"י שכנוע פסול¹ ("לא תחמד"). אלו שלשת הדברות הראשונות, וחמש האחרונות.

ומה ענינן של שתי הדברות האמצעיות, שבת וכיבוד אב ואם? - מצוות אלו נוגעות לקשר שבין הברואים לבורא. מצוות "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" נועדה להרגיש שהעולם אינו קדמון, אלא יש בורא לעולם שברא את הכל בששה ימים, שֶׁבַת ביום השביעי, ונתן גם לנו את השבת לשביתה ולמנוחה, כדי להעיד על ענין זה עצמו - "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנְפַּשׁ" - וכן כדי שנתקדש ביום זה ונתקרב אליו. אמנם גם בשאר ימי השבוע אנו מתקרבים לה' ע"י תפלה ולימוד התורה, וע"י המצוות שאנו מקיימים, אבל בכל זאת ה' רצה שיהיה גם יום אחד ומיוחד בשבוע, שבו נעבוד יותר על הקשר הנפשי שלנו עם מי שברא אותנו. שבת הוא היום המיוחד לענין הזה.

והדברה הנוספת - "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ" - גם היא נוגעת לקשר שבין הברואים לבורא, והיטיב לבאר זאת בעל ספר החינוך, וזה לשונו: "ראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלהים ואנשים. ושיתן אל לבו, כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו - יעלה ממנה להכיר טובת האל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאור העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלמות אבריו, ונתן בו נפש יודעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל יהיה כסוס כפרד אין הבין,

תורה בשבת (כך הביא המשנ"ב סי' ר"צ סק"ג)⁶. אבל גם מי שלא יודע לחדש, שילמד מה שהוא כבר יודע. גם זה ענין גדול. תורה של שבת היא תורה אחרת מתורה של ימות החול. בדרך כלל כשאדם לומד מתוך תענוג, זה אולי חסרון בתורה שלו⁷, אבל כשהתענוג בא מחמת עונג שבת - אז זה לא חסרון בתורה. כי עונג שבת אינו ענין גשמי, אלא רוחני, וא"כ הוא טוב ומועיל לתורה, ולא מזיק לה.

התשובה ל"ראיות" המדענים

והנה, המדענים מביאים "ראיות" לצדקת דבריהם, שהעולם נברא בתהליך שארך מליארדי שנים, ולא ששה ימים בלבד. היות ונמצאו מאובנים בני מיליוני שנים, וכוכבים שרחוקים מאתנו מיליוני שנות אור, זה מוכיח שהעולם הרבה יותר זקן ממה שאנו מונים לו - חמשת אלפים ותשע"ו שנים. מהי התשובה ל"ראיות" המדענים הללו?

כמה תשובות נאמרו בזה, אבל התשובה שמצאה חן בעיני יותר מכולן, היא תשובתו של הרב יצחק רפאל הלוי עציון ז"ל, שהסביר את הענין על פי המשל הבא: פֶּסֶל פיסל דמות אדם בן שמונים שנה, עם שערות לבנות, יכלות בידיו וגב כפוף. (נתעלם כעת מן השאלה, האם מותר ע"פ ההלכה לִפְסֵל דמות אדם). כשסיים את עבודתו, הראה את יצירתו לשנים מחבריו, ושאל אותם: בן כמה שנים "אדם" זה? אמר האחד - בן שמונים שנה. נענה השני ואמר - בן יום אחד! מי צֶדֶק? שניהם צדקו! האחד אמר את גילו האמיתי של הפֶּסֶל (יום אחד), והשני - את גילו החזותי (שמונים שנה). זוהי גם התשובה לגבי גיל העולם. הגיל האמיתי של העולם הוא כמנין השנים שאנו מונים לבריאת העולם - חמשת אלפים שבע מאות ושישים ושבע שנה. אבל הגיל החזותי של העולם הוא כדברי המדענים, עד כמה שהם מדייקים בחישוביהם. שכן "כל מעשה בראשית בקומתו נבראו" (ר"ה יא, א). הקב"ה לא ברא גרעין או שתיל קטן שהתפתח אח"כ לעץ גדול, אלא ברא מלכתחילה עץ ש"ראוי היה לטעון פרי מיד" (רש"י שם). וכן האדם, לא כתינוק בן יומו נברא, אלא "כבן עשרים שנה נברא" (ב"ר יד, ז). הראיה - שכבר ביום בריאתו מחפש לו הקב"ה שידוך, ולא מטפלת או מינקת... ממילא יש לומר, שכשם שהאדם והחי והצומח נבראו "בקומתן", כך גם הדומם נברא "בקומתו" - לא כדומם "צעיר", אלא כדומם "זקן" בן מיליארדי שנים. לכן יש בעולם מאובנים בני מיליוני שנים, וקרני אור שמגיעים אלינו מכוכבים הרחוקים מאתנו מיליוני שנות אור, שכן קרני אור אלה נבראו כמות שהם, "באמצע הדרך", ולא התחילו את המסע הארוך מתחילתו.

למה ברא ה' את העולם בצורה כזו? עולם "זקן" - אולי כדי לתת מקום לטועים לטעות, שיוכלו להביא ראיות נגד בריאת העולם בששה ימים. אבל האמת היא שראיות אלו הן ראיות של הבל. יש רוצים לומר על כל מיני עצמות של חיות קדמוניות, שהן מלפני המבול. אבל זה לא פשט בתורה. בפשט התורה - כל החיות נכנסו לתיבה, ואף חיה אחת לא נכחדה במבול. אלה שאף פעם לא היו, לא נכנסו לתיבה. אבל אלה שהיו - נכנסו לתיבה.

שואלים, למה נברא העולם לא ט כל כך. היכן הם שואלים זאת? - במשנה, במסכת אבות: "בעשרה מאמרות נברא העולם. ומה תלמוד לומר? והלא במאמר אחד יכול להבראות" (אבות פ"ה מ"א) ה' היה יכול לברוא את העולם כולו בדיבור אחד! פקיד בממשלה שמקבל משכורת לפי הזמן שעובד, מסתמא יעשה בכמה מליארדי שנים מה שיכול לעשות בפעם אחת. אבל מי שהוא כל יכול, וגם לא מקבל משכורת, ודאי לא "ימרח" את עבודתו על פני מליארדי שנים, ומה שנותר להבין הוא מדוע ברא את העולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד. זה מה שהיה קשה לחז"ל על מעשה הבריאה.

חז"ל תירצו את קושייתם, למה נברא העולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד (ע"ש). אבל גם אחרי תירוצם של חז"ל, יש עוד מקום לשאול: למה לא נאמרו עשרת המאמרות הללו ביום אחד? מדוע היה צורך לפזרם על פני ששה ימים? איננו יכולים לדעת מה היתה מחשבת ה' בפרסו את מעשה הבריאה על פני ששה ימים. "פִּי גָבְהוּ שְׁמַיִם מְאֹרָן, פֶּן גָּבְהוּ דְרָכֵי מְדַרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתֵי מַמְחֶשְׁבֹתֵיכֶם" (ישעיהו נה, ט). אבל גם בשכל הקטן שלנו אפשר לתאר, מה היה קורה לו היה העולם נברא ביום אחד. אם ה' היה בורא את העולם ביום אחד, היה לנו "שבוע" בן שני ימים בלבד - יום ראשון ויום שבת. נמצא, שכל יום היה או שבת או ערב שבת, ולעולם לא היו לומדים פְּיִשְׁבָה!... וגם מחוץ לישיבה, כל "שבוע עבודה" היה מורכב מחצי יום עבודה ויום וחצי חופש, ואם ההסתדרות היתה עושה "גשר", הרי שבכלל כבר לא היו עובדים!... יהודים לא היו יכולים להסתדר בעולם שבו כל יום הוא שבת או ערב שבת. לכן ריחם עלינו הקב"ה, ולנוחיותנו ברא את עולמו בששה ימים, ולא ביום אחד, כדי שנוכל קצת ללמוד בישיבה, וגם בחיי המעשה להספיק משהו, ואז לעשות שבת. אבל מצידו של הקב"ה - הוא לא היה זקוק לששה ימים כדי לברוא את העולם. היה יכול לברוא את העולם כולו ביום אחד וברגע אחד.

והבריאה שברא ה' בששה ימים, היא לא רק בריאה גשמית, אלא גם בריאה רוחנית. גם עולמות רוחניים ברא הקב"ה, ואחד הברואים האלו הוא יום השבת. "יום השביעי משבח ואומר פירוש, שהיום השביעי בעצמו אומר "מזמור שיר ליום השבת". כמו שיש "מזמור לאסף", שאסף אמר אותו, ו"מזמור לדוד" שדוד המלך אמר אותו, כך יש גם "מזמור שיר ליום השבת" שיום השבת אמר אותו³. זה הפשט בתפילה שאנו אומרים, "יום השביעי משבח ואומר, מזמור שיר ליום השבת", שהשבת היא בריאה רוחנית שה' ברא, יום קדוש שנתן ה' לעמו ישראל לנחלה, גם כדי להתענג בו בתענוגים גשמיים, אבל גם כדי להשיג בו השגות רוחניות שאי אפשר להשיגן בימות החול. גדולים רבים העידו על עצמם, שהצליחו להשיג בלימוד התורה בשבת הרבה יותר מאשר בחול⁴, מפני שהשבת היא מעין עולם הבא (ברכות נו, ב), ובעולם הבא - כשהנשמה משוחררת מכבלי הגוף - השגותיה הרוחניות גבוהות יותר מאשר בעולם הזה⁵.

בזוהר הקדוש מובא, שיש ענין גדול לחדש חידושי

כיבוד הורים - סגולה להשראת השכינה

כפי שאמרנו, הדברה השניה שענינה הוא הקשר שבין הנְרואים לבורא, היא הדברה החמישית - "פָּדָ אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ". ההורים הם שותפים לקב"ה בבריאת האדם, כמו שאמרו חז"ל: "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה ואביו ואמו" (קדושין ל, ב). ממילא יש לתת כבוד גם לשותפים של הבורא. כמובן, בכפיפות לשותף הבכיר שהוא הקב"ה, ולכן "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שְׂבֻתֹתֵי תְשֻׁמְרוּ" (ויקרא יט, ג), שאם יאמר לך אביך לחלל שבת, אל תשמע לו, כי אתה ואביך חייבים בכבודי, אבל במסגרת כבודי, גם זה הוא חלק מכבודי, שתתן כבוד גם לשותפים שלי, לאבא ולאמא. ע"י זה ארגיש עוד יותר שאני נברא. נברא מהקב"ה, וברוך הטבע גם ע"י אבא ואמא, שהביאו אותנו לעולם וטרחו לגדל אותנו. מי שזוכה, מקבל מהוריו גם חינוך לתורה ויראת שמים. אבל גם מי שלא זכה לזה, והוריו לא נתנו לו חינוך תורני, הרי עכ"פ הביאו אותו לעולם ודאגו לו שידגל, וגם זה מחייב אותו בכבודם.

חז"ל אמרו, "בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני" (קדושין ל, ב). לעומת זאת, "בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אומר הקב"ה: יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני" (שם לא, א). כשאנו מכבדים את אבא ואמא, אנו עושים את עצמנו ראויים להשראת השכינה. כי אם מכבדים אנו את השותפים של הקב"ה בבריאת האדם, על אחת כמה וכמה שנכבד את הבורא עצמו! על ידי זה מתרצה הקב"ה לבוא לשרות בנינו, כדי שנוכל לכבד גם אותו.

ידוע הרי מה שביאר הגרא"א דסלר זצ"ל, שיסוד גדול הוא בכוחות הנפש של האדם, שהן מושפעות ונפעלות ע"י הרגש, ולא רק ע"י השכל, נולכן יש להכיר טובה אף לדומם, שאם לא כן - יפגע הרגש של הכרת הטובה אצלנו, ופגיעה זו תגרום גם פגיעה במידה של הכרת הטובה, ואז יפגם בנו כח זה גם כלפי בני אדם] ("מכתב מאליהו" ח"ג עמ' 101), ממילא, מי שמכיר טובה לאביו ולאמו, יכול להכיר טובה גם לקב"ה שברא אותם וברא אותו⁸. אם הוא לא מכיר טובה לאביו ולאמו, גם לא יכיר טובה לקב"ה.

הרי הקב"ה ראוי לכל הכרת הטוב שלנו, גם על הגשמיות וגם על הרוחניות. חיי עולם נטע בתוכנו. אז בודאי שאנו צריכים להכיר טובה לקב"ה. אבל צריכים להכיר טובה גם לאביו ולאמו שהביאו אותנו לחיי עוה"ז, שבלי חיי עוה"ז הרי לא היה מגיע לחיי עולם הבא. אפילו אם הוריו לא טרחו בגידולו בשום צורה, הוא חייב להכיר להם טובה ולכבדם⁹. כל שכן אם הוריו גידלו אותו ופינקו אתו, דאגו לו לכל מה שהוא צריך, ודאי וודאי שצריך להכיר טובה לאביו ולאמו. זה הרי מיסודות עבודת ה', שאדם יהיה מכיר טובה. אם הוא לא מכיר טובה לאביו ולאמו, זו נפש פגומה.

כיבוד הורים - חוב שאי אפשר לפרעו לעולם

חשבת, שיש נקודה מעניינת מאד במצוה הזו, של כיבוד ואם: בדרך כלל, כשאדם חייב לחבירו חוב כספי ואין לו לשלם את החוב בבת אחת, הוא משלם בתשלומים,

והחוב פוחת והולך, עד שהוא נפרע במלואו ומתבטל. לעומת זאת, לגבי החוב שלנו כלפי ההורים שלנו, זה הפוך. כמה שיכבד אדם את אביו ואת אמו, החוב שלו כלפיהם רק יגדל. למה? - מסיבה פשוטה: הרי על מה חייב אדם להכיר טובה להוריו? אם חינוכו אותו לתורה ומצוות, ודאי שגם על זה. אבל אפילו אם לא חינוכו אותו לתורה, הרי חייב להכיר להם טובה על זה שהביאו אותו לעוה"ז שאפשר לקיים בו תורה ומצוות ולזכות בהם לחיי עולם הבא. ממילא, אם אנסה לפרוע את חובי לאביו ואמי ע"י שאקיים בהם מצות כיבוד הורים, החוב כלפיהם רק ילך ויגדל, שכן בכל פעם אצטרך להכיר להם טובה גם על כך שזיכו אותי במצוות כיבוד הורים שזה עתה קיימתי. אף פעם לא אוכל להפטר מהחוב הזה.

אדם צריך שתהיה לו ההכרה הזו של כיבוד אב ואם. להכיר שהם השותפים כביכול לקב"ה ביצירתו. כמובן, הקב"ה לא זקוק לשותפים האלו. היה יכול לברוא כל אדם בלי הורים וכלי שותפים. אבל הקב"ה ברא רק את האדם הראשון ואת אשתו בלי הורים, ואת שאר בני האדם העדיף ה' לברוא עם הורים. אז צריך להכיר טובה להורים שהיו כביכול שלוחי דרחמנא ביצירתו. כמו שדברנו כבר שצריך להכיר טובה לכל מי שגרם לי טובה, אפילו בלי שהתכוין לכך (ע"י שיחה לפרשת וארא תשע"ו), כל שכן שצריך להכיר טובה לאביו ואמו שהתכוונו ורצו להיטיב לו, גידלו אותו ופינקו אותו, נתנו לו אוכל וחינוך כל מה שצריך, ודאי שהכרת טובה של האדם להוריו צריכה להיות גדולה עד אין סוף. כמה שיוודה להם זה לא מספיק. יש גבולות בהלכה כמה הוא חייב בכבוד אב ואם, כבוד אב משל האב (קידושין לב, א), הוא לא חייב להוציא כסף על כבוד אב, אבל זה רק אם יש לאביו כסף. אם אין לאביו כסף, אז חייב גם להוציא כסף על כיבוד אב.

בא לפני מקרה, ששאלו אותי על אבא שיש לו עוזר פיליפיני, אבל העוזר לא מבשל - כי אינו יודע או אינו רוצה לבשל - ולכן האבא דורש מהבן שלו שיבשל, והבן טוען שהוא לא חייב לבשל, כי האבא יכול להסתדר בלי שהבן יבשל (היינו, שיש לו מספיק כסף לשלם למישהו שיבשל בשבילו). לעניות דעתי פשוט שהבן חייב לבשל. את ההוצאות על קניית המוצרים צריך באמת האב לשלם, אם יש לו כסף, אבל את הבישול - הבן חייב לעשות. אמנם יכול לשכור מישהו אחר שיבשל, זו זכותו אולי, אבל זה כבר הבן צריך להוציא את ההוצאה הזאת, לשכור טבח שיבשל, אם אינו רוצה לבשל בעצמו¹⁰. אבל ודאי שחובת הבן לבשל לאביו, וכן להתעסק בשאר צרכי אביו. למשל, אם האבא רוצה ללכת לבית הכנסת אבל קשה לו - הבן צריך לעזור לו, וכן לכל מקום אחר שאבא רוצה ללכת, צריך לעזור לו. זהו "מכניס ומוציא" שאמרו בגמרא, שהוא מחיובי הכבוד שחייב אדם לאביו (שם לא, ב).

על רבי טרפון מסופר, שבכל פעם שרצתה אמו לעלות אל מטתה או לרדת ממנה, היה גוחן למרגלות המטה, ואמו היתה עולה ויורדת מעל גבו, כאילו היה מדרגה. ואף על פי כן אמרו לו חז"ל: "עדיין לא הגעת לחצי כבוד!" (שם) מה שעשית, אינו אפילו החצי ממה שהתורה דורשת בענין כבוד

שבין הברואים לבורא. יהי רצון שנזכה לקיים כל עשרת הדברות, גם בין אדם למקום וגם בין אדם לחברו, ונזכה ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

אב ואם. כי אין גבול להכרת הטוב שצריכה להיות לאבא ואמא, שאם יזכה לזה גם להתקרב לאפס קצהו של הכרת טובה לקב"ה שברא אותו, וברא את אבא ואמא, וברא את כל הדברים שאבא ואמא יכלו לתת לבן. כל הטובה מגיעה לקב"ה, כל הכרת הטוב מגיעה לקב"ה. אדם צריך לקנות בנפשו רגש של הכרת טובה. השבת וכיבוד אב ואם, שתיהן מצוות הנוגעות לקשר

השיחה נערכה לפי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו, או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו, והכביד עליו פ' עים והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר לא תחמד... ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד" (רמב"ם הלכ' גזלה ואבדה פ"א ה"ט; שו"ע חו"מ סי' שנ"ט סע"י).
2. ואולי מפני זה כבוד יום עדיף מכבוד לילה (שו"ע או"ח סי' רע"א ס"ג), שהרי העולם נברא ביום, ולא בלילה (ב"ר יב, יד), וא"כ עיקר שביתת הבורא ממלאכת הבריאה היתה פ' יום השבת, ולא בלילה, ולכן, כבוד יום עדיף מכבוד לילה, דאז הוא עיקר השביתה. [ועי' גם ברמב"ן (שמות כ, ז) על מעלתו של יום השבת יותר מלילה, ושלכן נקרא קידוש היום "קדושה רבא".]
3. עי' רד"ק על "מזמור שיר ליום השבת" (תהלים צב, א) שהביא מן המדרש: "כיון שראה אדם הראשון כחה של השבת, בא לומר לה המנון, אמרה לו השבת: לי אתה אומר המנון? ! אלא אני ואתה נאמר המנון להקב"ה - טוב להודות לה' וכו'".
4. וכדברי האבן עזרא: "כי ה' קידש זה היום, וזמנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים" (אבן עזרא שמות כ, ה). וכן כתב גם בפירושו לספר בראשית ב, ג). וכן כתב ב"בן איש חי" (פרשת שמות, שנה שניה): "כתבו המקובלים, שגדול הפועל הנפעל מעסק התורה בשבת אלף פעמים מן הנעשה בחול".
5. וכן בארץ ישראל - ש"מי שיש לו בה חלק, חשוב הוא כחלק עולם הבא" (אב"ע בראשית לג, יט) - אפשר להגיע להשגות בתורה יותר מאשר בחול, כמו שכתב הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל: "העוסק בתורה בארץ ישראל זוכה לסייעתא דשמיא מרובה והשפעה מיוחדת... ובדורנו אנו רואים בחוש, כיצד צעירים העוסקים בתורה מתפתחים בארץ ישראל... ומשיגים הרבה יותר מאשר משיגים בחינוך התורני בשאר הארצות" (מכתב מאלהיהו ח"ג עמ' 196). ועי' תרגום יונתן (דברים ח, ט): "אַרְצָא אֲשֶׁר אֶבְנֶיהָ בְּזֶל וּמִתְרַיָּה תַּחְצֵב נְחֻשֶׁת" - אַרְצָא דִּי תַּפְיִמְקָא גְזִרִין גְזִרִין בְּרִירִין הִי כְּפָרְזָלָא, וְתַלְמִידָהָא שְׁאֵלִין שְׁאֵלִין מִסִּימָן כְּנֻשָׁא (= ארץ אשר חכמיה גוזרים גזירות חזקות כבדול, ותלמידיה שואלים שאלות קשות כנחושת). ומשמע שזהו משבחי א"י, שיש בה כח לגדל תלמידי חכמים גדולים וחריפים. ובספר "הגיוני הלכה" (יצחק מירסקי, הוצ' מוסד הרב קוק) בעמ' 100 כתב: "שמעתי מפי הרה"ג ר' מאיר חדש זצ"ל, משגיח רוחני דשיבת חברון, כי בשעה שקראו לבני ישיבת סלבודקה בחול לעלות לא"י, רוב הנענים לקריאה זו היו בני הישיבה הבינונים, שהמצוינים דבקו ברבותיהם שם. ואמר המשגיח: כמעט כל בני הישיבה האלה שעלו לארץ ללמוד, הצליח לימודם יתר על מה שהיו יכולים להגיע אליו בחול, והם משמשים כיום רבנים ודיינים בערים החשובות בארץ".
6. וב"שערי תשובה" (או"ח סי' רצ"ב סק"ב) מובא בשם האר"י ז"ל, שהמחדש חידושי תורה בשבת, מעטרין לאביו בעולם העליון, ולכן נסמכה מצות שבת למצות כיבוד אב [בעשרת הדברות, וכן בפסוק: "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו" (ויקרא יט, ג)]. וגם זה מורה על מדרגתו המיוחדת של לימוד התורה ביום השבת דוקא.
7. עי' תוס' (כתובות קד, א ד"ה לא נהניתי). ועי' "דברי אליהו" (להגר"א) אבות פ"ו מ"ד.
8. עי' לשון ספר החינוך (מצוה ל"ג) שהובאה לעיל בשיחה.
9. וכתב ה"משך חכמה", שענין זה מבורא בפסוק, וז"ל: "כַּפְדָּא אֶת אֲבִיךָ וכו' פֶּאֶשֶׁר צִנְף ה' וכו' (דברים ה, טו) - הרצון [במה שאמר הכתוב "פֶּאֶשֶׁר צִנְף ה' אֶלְקִיךָ"], כי אמרו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ז) דכבוד אב הוי מצוה קלה, דהוא כפריעת בעל חוב עבור טרחתם ומונם. ולכן אמר, אף באופן שאבין ואמך עזובך ולא גדלך, גם כן תכבדם "כאשר צוך ה' אלקיך" במדבר, ששם לא היה טורח גדול על האבות בגידול בניהם, כי מן היה יורד מן השמים, ומים מבור, ובשר משליו, והענן היה מגהץ מלבושיהם, ובכל זאת צנף ה' לכבד אבין ואמך - כן תעשה לדור אחרון".
10. וכן איתא בשו"ת הר צבי (יו"ד סי' קצ"ז), וז"ל: "אב שהודיע לבנו הנמצא במקום רחוק שיבוא אליו להאכילו ולהשקותו, והבן קשה לו לבוא רגלי מרחק רב שכזה - בודאי מחויב להוציא כסף ולנסוע לאביו. ואי משום דמצות כבוד אב אינה יכולה לחייבו מומן, מחויב הוא ללכת רגלי. ונמצא שהכסף שהוא משלם לא משום מצות כבוד אב, אלא לגרמיה הוא דעביד, שלא יצטרך לכתת רגליו ויהיה מעונה בדרך כחו... וממון זה אינו מחמת מצות כבוד, דכבוד רמיה עליה בלא"ה, בין אם יוציא כסף ובין שלא יוציא כסף, דאם אינו רוצה להוציא ע"ז כסף הרי הוא מחויב לעשות בעצמו, ולכן לא יפטר ממצותו א"כ מעמיד אחר במקומו, ואפילו אם זה עולה לו בכסף".